

УДК 336.330.341.1

Розвиток інноваційної діяльності суб'єктів фінансово-економічної системи сфери товарного обігу України

Наталія Степанівна Ситник,
перший проректор,
доцент кафедри економіки, менеджменту та державного управління
Львівської державної фінансової академії,
кандидат економічних наук, доцент

Анотація. Розглянуто особливості розвитку інноваційної діяльності суб'єктів фінансово-економічної системи сфери товарного обігу України. Визначено сутність фінансово-економічної системи товарного обігу і представлено взаємозв'язки її елементів. Розглянуто показники інноваційної активності в оптовій торгівлі.

Ключові слова: інноваційна діяльність, фінансово-економічна система, сфера товарного обігу, показники інноваційної активності.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку сфери товарного обігу України визріла необхідність удосконалення не лише її організаційної та управлінської структури, осучаснення трудового потенціалу і трудових відносин, а й модернізації фінансово-економічної системи і механізмів її функціонування. Потрібно зазначити, що фінансово-економічна система вітчизняної сфери товарного обігу пройшла вже доволі довгий період еволюційного розвитку та вдосконалення. На сьогодні склалися її регулятивні органи, принципи і механізми функціонування, відповідні зв'язки і відносини. Але попри систематичні вдосконалення, інколи реформаторського значення, у нашій державі ще не забезпечено її належної ефективності, а механізми функціонування часто не відповідають практиці економічно розвинених держав. Серед основних причин такого стану справ – недотримання принципу системного підходу до розгляду і регулювання сфери товарного обігу.

Визначальним джерелом економічного зростання стають інноваційні процеси. При цьому питання необхідності розгляду особливостей розвитку інноваційної діяльності суб'єктів фінансово-економічної системи сфери товарного обігу України виходить на одне із цільних місць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням дослідження та аналізу особливостей формування і регулювання сфери товарного обігу присвятили наукові праці такі вчені, як: В. В. Апопій, І. М. Копич [1], Н. Г. Міценко, Т. Г. Васильців, Н. М. Заряна [2], О. О. Шубін, Я. А. Гончарук [3], а питаннями інноваційного розвитку, зокрема, займалися С. М. Ілляшенко [4], П. П. Микитюк [5], В. Є. Новицький [6].

Проте проблемам розвитку інноваційної діяльності суб'єктів фінансово-економічної системи сфери товарного обігу України досі приділено недостатньо уваги.

Мета і завдання статті. Мета дослідження полягає в розгляді особливостей розвитку інноваційної діяльності суб'єктів фінансово-економічної системи сфери товарного обігу України. Завданнями статті є:

- визначити сутність фінансово-економічної системи товарного обігу та представити взаємозв'язки її елементів;

- розглянути показники інноваційної активності в оптовій торгівлі України.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-економічна система сфери товарного обігу являє собою сукупність її елементів, які взаємодіють між собою у процесі відносин формування, розподілу і використання інвестиційних, фінансових, економічних та інших господарських ресурсів. На нашу думку, головними елементами системи виступають суб'єкти, об'єкти, інститути та інституційна інфраструктура. Ці головні елементи визначають як загальну конфігурацію та структурні співвідношення між елементами системи, так і дрібніші підсистеми та елементи (рис.).

Суб'єктами системи виступають державні органи законодавчої влади та місцевого самоврядування, юридичні і фізичні особи всіх організаційно-правових форм та форм власності, що здійснюють діяльність у сфері товарного обігу, споживачі та організації, які виражають думку громадськості.

Суб'єкти впливають на об'єкти системи. Причому він здійснюється як безпосереднім шляхом (власники і керівники підприємств та організацій державної, приватної та іншої форм власності регулюють процеси формування, розподілу та використання ресурсного забезпечення на мікроекономічному рівні), так і через інституційну інфраструктуру фінансово-економічної системи товарного обігу.

Інституційна інфраструктура складається з положень загального (у сфері господарської діяльності) і спеціального законодавства регулювання сфери товарного обігу, принципів підприємництва, зокрема у сфері посередницької діяльності, неофіційних правил і звичаїв, яких зазвичай дотримуються суб'єкти аналізованої системи, тобто сукупності інститутів, а також інституцій інфраструктури сфери товаропросування, до яких відносять органи виконавчої влади, державні структури регулювання і контролю, силові структури та органи судочинства, державні і недержавні органи технічного регулювання та контролю якості і безпечності товарів та послуг, інституції ринкової інфраструктури, міжнародні інституції, об'єднання підприємств і споживачів, організації громадянського суспільства.

Рис. Елементи фінансово-економічної системи товарного обігу

Зауважимо, що роль інституційної інфраструктури як механізму функціонування сфери товарного обігу залишається на сьогодні недостатньою, зокрема щодо підтримання необхідних співвідношень між попитом і пропозицією, прискорення товарооборотності, зниження витратомісткості, регулювання ціноутворення у процесі товароруку, сприяння у формуванні цивілізованого конкурентного середовища.

Як і раніше, для України актуальним залишається розвиток галузевих організацій та об'єднань виробників і посередників, діяльність яких спрямовувалася б на скорочення тіньового сектору ринку та збільшення обсягів виробництва і продажу товарів регіональних та місцевих виробників, розробку, підготовку до реалізації та моніторингу ефективності стратегій і програм розвитку галузі, удосконалення законодавства в аналізованій сфері та податкової системи, поліпшення фінансового забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, консолідацію зусиль суб'єктів системи на гарантування конкурентоспроможності підприємств і галузі.

Зазначене підтверджується позитивним досвідом функціонування і розвитку сфери товарного обігу в розвинених економіках, де діяльність владних структур постійно спрямована на поліпшення інституційної інфраструктури ринків і конкурентного середовища шляхом фінансування та організаційно-економічної підтримки діяльності громадських галузевих організацій виробників і посередників, які представляють інтереси суб'єктів сфери товарного обігу в органах влади з проблемних сфер діяльності, також при

розробці та впровадженні нормативно-правових чи регулятивних актів; надають підприємствам необхідну маркетингову, інформаційно-консалтингову, методичну та іншу допомогу.

Тому для поліпшення механізмів функціонування сфери товарного обігу доцільно активізувати роботу органів влади зі створення і збільшення обсягів діяльності локальних інтегрованих систем виробників і посередників, у тому числі за групами товарів, у територіальному (регіональному) аспекті; розширення компетенцій громадських об'єднань в органах влади, при проектуванні нормативно-правових актів та стратегій і програм розвитку внутрішнього ринку. Це сприятиме координації господарської, технологічної та технічної діяльності, захисту економічних і комерційних інтересів підприємств, зростанню місткості внутрішнього ринку, підвищенню професійно-кваліфікаційного рівня персоналу, залученню інвестицій.

Щодо організацій громадянського суспільства і споживача, то важливо, щоб регіональна та місцева влада підтримувала їхню діяльність із популяризації в ЗМІ проблем захисту прав споживача, стану розвитку сфери товарного обігу, запровадження міжнародних стандартів захисту здорової конкуренції та прав споживача тощо.

Міжнародна практика засвідчує й перспективність обмеження функцій держави і залучення до прийняття рішень інших суб'єктів фінансово-економічної системи сфери товарного обігу, що сприяє прийняттю взаємовигідних рішень, ефективних як для структурно збалансованого розвитку галузі, так і її еконо-

мічних агентів, задоволенню суспільних інтересів. Це завдання треба вирішувати як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях шляхом створення громадських рад із проблем розвитку внутрішнього ринку та сфери товарного обігу.

До завдань, покладених на вказані громадські структури, варто віднести: моніторинг розвитку сфери товарного обігу, контроль рівня реалізації та ефективності владних рішень в аналізованій сфері, захисту інтересів споживачів і суспільства, конкуренції, надання підтримки вітчизняним підприємствам сфери торгівлі, розвиток ринкової інфраструктури у сфері обігу товарів.

На думку автора, об'єктами фінансово-економічної системи виступають певні характеристики стану розвитку сфери товарного обігу, на які спрямовується вплив з боку суб'єктів системи та її інституційної інфраструктури і які засвідчують ефективність функціонування системи. Це, передусім, ресурсна забезпеченість галузі та її економічних агентів, соціально-економічна ефективність (на галузевому, регіональному, мікро- і нанорівні), динаміка розвитку галузі, її фінансово-економічна стійкість і стабільність, передумови зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення подальшого розвитку.

Зазначений перелік об'єктів пояснюється ось чим. Так, система не може бути ефективною, якщо вона не забезпечує відтворення власного економічного потенціалу, тобто споживає ресурси і не капіталізує кошти для фінансування ресурсного забезпечення свого функціонування або розвитку на наступних етапах. Фінансування ресурсного забезпечення потребує й належної ефективності функціонування, адже в іншому разі система лише накопичуватиме боргові зобов'язання, що, врешті-решт, призведе до втрати її фінансової стійкості та деградації. Ефективність функціонування системи має дотримуватися не лише у статичній, але й у динамічній, адже кризові явища та спади допустимі, проте лише в короткостроковому періоді. Тривала криза призводить до порушення системних зв'язків і співвідношень, призводячи таким чином до деградації системи. Функціонування системи має постійно спрямовуватися на зміцнення її конкурентоспроможності, адже це та властивість, яка визначає перспективи існування системи в поточний момент часу і в майбутньому.

Як уже зазначено, у системі інституційної інфраструктури вітчизняної сфери товарного обігу потребує вдосконалення сектор технічного регулювання якості та безпечності товарів і послуг. Ці функції і далі залишаються на сьогодні практично виключно в компетенції держави, не відповідаючи таким чином сучасному розвитку галузі та взаємовідносин у ній. У розвинених державах уже давно зарекомендував свою ефективність інститут приватно-громадського регулювання якості та відповідності товарів. Вважаємо, що його запровадження в Україні сприятиме зниженню трансакційних витрат держави на здійснення цих технічних процедур і суб'єктів господарювання на їх проходження. Але за для цього треба підготувати і впровадити зміни до законодавства, які ввели

б положення, що регулюють діяльність недержавних організацій сертифікації якості і відповідності товарів та контролю в цій сфері, правила проходження відповідних технічних процедур, відповідальність за їх дотримання тощо.

Однією з істотних проблем фінансово-економічної системи сфери товарного обігу України залишається недостатність передумов до зміцнення конкурентоспроможності галузі та її підприємств. Такий висновок обумовлений їхньою низькою інноваційною активністю, що небезпечно для економічної життєздатності галузі в умовах глобалізації, участі держави в міжнародних торговельних організаціях, відкритості внутрішнього ринку.

Так, не зважаючи на збільшення частки вітчизняних торговельних підприємств з інноваційною активністю у 2006–2010 рр. (з 15,9 до 20,6%), їхня кількість усе ж залишається недостатньою, адже чотири з п'яти підприємств узагалі не займаються інноваційною діяльністю, причому не лише відносно товарної спеціалізації, а навіть у системі управління бізнесом (табл.).

Таблиця

Показники інноваційної активності в оптовій торгівлі та посередництві в оптовій торгівлі в Україні у 2006–2008 та 2008–2010 рр.
[7, с. 263, 266, 267; 8, с. 252, 256, 258]

Показники	Роки		Абсолютні відхилення, %
	2006–2008	2008–2010	
Частка підприємств з інноваційною активністю, %:			
- загалом	15,9	20,6	+4,7
- з технологічними інноваціями	6,2	4,6	-1,6
- з продуктовими інноваціями	1,0	0,4	-0,6
- з процесовими інноваціями	2,5	2,8	+0,3
- з маркетинговими та/або організаційними інноваціями	9,7	16,0	+6,3
Частка працівників, що працюють на підприємствах з інноваційною активністю, %	21,0	25,8	+4,8
Частка реалізованої продукції підприємствами з інноваційною активністю, %	20,3	33,8	+13,5

Звернімо увагу на те, що попри збільшення кількості інноваційно активних торговельних підприємств (на 4,7% у структурі), частки підприємств із технологічними і продуктовими інноваціями зменшилися, а з процесовими – майже не змінилася. Тобто зростання відбувається за рахунок активізації використання маркетингових та/або організаційних інновацій. Частка торговельних підприємств із такими інноваціями збільшилась з 9,7 до 16,0%.

Водночас позитивними тенденціями є збільшення кількості працівників торгівлі, які беруть участь в інноваційній діяльності (частка збільшилася на 4,8%),

обсягу реалізованої продукції підприємствами з інноваційною діяльністю (на 13,5%).

Утім, цього недостатньо, і органам державного управління слід працювати над стимулюванням подальшого розвитку інноваційної діяльності суб'єктів сфери товарного обігу України. Цього можна досягнути за рахунок прийняття програм реалізації інноваційного потенціалу сфери товарного обігу із заходами, які стосуються фінансово-економічного стимулювання підприємствами інноваційної діяльності, залучення інвестицій, створення і поширення знань, запровадження моніторингу і планування інноваційного розвитку підприємств сфери товарообігу.

Висновки. Для забезпечення розвитку інноваційної діяльності суб'єктів фінансово-економічної системи сфери товарного обігу України органам державного управління потрібно працювати над досягненням таких цільових пріоритетів: поліпшення фінансово-економічних результатів і рентабельності інвестованого власного капіталу підприємств; збільшення кількості та частки діючих і прибуткових суб'єктів господарювання; поліпшення їхньої ліквідності і фінансової стійкості; активізація інвестиційно-іннова-

ційної діяльності у сфері товарообігу; удосконалення фінансово-кредитної підтримки торгівлі; зниження рівня тінізації ринку.

Необхідний системний підхід, який передбачає акумулювання коштів із центрального і місцевих бюджетів, інституцій фінансово-кредитного сектору, інвестиційних фондів, фінансових ресурсів підприємств, суб'єктів ринкової інфраструктури, коштів міжнародних фондів та організацій; упровадження нових, дієвіших механізмів фінансової та інвестиційної підтримки модернізації сфери товарного обігу та її економічних агентів. Зокрема, потрібно розробити механізми пільгових умов рефінансування банків, діяльність яких спрямована на стимулювання кредитування інноваційно-інвестиційних проектів підприємств сфери товарного обігу, поліпшення структури кредитів та їх доступності для підприємств; створити фонд інвестування розвитку сфери товарного обігу; забезпечити створення і розвиток інвестиційних та інноваційних парків, надання їхній діяльності організаційно-економічної підтримки; реалізувати пілотні інвестиційні проекти модернізації сфери товарного обігу в Україні.

Список використаних джерел

1. Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія / за ред. В. В. Апопія, І. М. Копича. – К. : Академвидав, 2012. – 424 с.
2. Регулювання діяльності підприємств роздрібною торгівлі : монографія / Н. Г. Міценко, Т. Г. Васильців, Н. М. Заярна. – Львів : вид-во ЛКА, 2009. – 176 с.
3. Внутрішня торгівля: регіональні аспекти розвитку : монографія / за ред. О. О. Шубіна, Я. А. Гончарука. – Донецьк – Львів : ДонНУЕТ, 2007. – 404 с.
4. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.
5. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент / П. П. Микитюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 400 с.
6. Новицький В. Є. Інституційні основи інноваційного розвитку економіки / В. Є. Новицький. – К. : КНТ, 2008. – 360 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2006–2008 роках : стат. збірник / Державна служба статистики України. – К. : Державна служба статистики України, 2010. – 347 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2008–2010 роках : стат. збірник / Державна служба статистики України. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 304 с.

Summary. In article features of innovative activity development of financial and economic system of commodity turn sphere of Ukraine are considered. The essence of financial and economic system of a commodity turn is defined and interrelations of its elements are presented. Indicators of innovative activity in wholesale trade are considered.

Keywords: innovative activity, financial and economic system, sphere of a commodity turn, indicators of innovative activity.